

ΕΙΝΑΙ ΣΥΜΒΑΤΗ Η ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΜΕ ΤΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ 186 ΚΑΙ 187 ΤΟΥ ΠΚ;

Πολύ συχνά στην καθημερινή Δικαστηριακή πρακτική η παράσταση πολιτικής αγωγής στην περίπτωση των άρθρων 186 και 187 του ΠΚ, γίνεται δεκτή χωρίς προβολή αντιρρήσεων. Πιθανόν η συγκεκριμένη ψυχολογική φόρτιση από την περιρρέουσα ατμόσφαιρα, που ακολουθεί κάθε φερόμενη ως τελεσθείσα εγκληματική πράξη¹, η οποία εισάγεται προς εκδίκαση, θεωρείται επαρκής λόγος

¹ Στην κοινωνική συνείδηση, (μέτοχοι της οποίας είναι και οι κρίνοντες), έχει διαμορφωθεί, (ο τρόπος, ο χρόνος και η διαδικασία αυτής της διαμόρφωσης αποτελούν αντικείμενο άλλου σημειώματος), συγκεκριμένη αντίληψη, (θολή στον πυρήνα της και ασαφής ως προς τα όρια της), σχετικά με την «ηθική ποιότητα» κάθε εγκλήματος ανεξάρτητα της τυπικής, νομικής αξιολόγησης και βαρύτητας του. Με άλλα λόγια για κάθε έγκλημα η κοινωνία έχει τη δική της άποψη και το δικό της χαρακτηρισμό, τα οποία και προσάπτει στο φερόμενο ως ενεργούν πρόσωπο του εγκλήματος. Πολιτειακή δηλ. και κοινωνική αντίδραση δεν ταυτίζονται πάντοτε, βλ. σχετικά "Απονομή της Ποινικής Δικαιοσύνης στην Ελλάδα", του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών, 1983, σελ. 198, 260 και 345. Πολλές φορές αυτή η "εικόνα" της κοινωνίας για το είδος του κάθε εγκλήματος, στηριγμένη, κυρίως, σε ψυχολογικά στοιχεία, δρά καταλυτικά και επηρεάζει πλέον και τη λογική διάσταση του θέματος. Το κοινωνικό, συνεπώς, στερεότυπο του εγκληματία συμμετέχει, δυστυχώς, ενεργά, στην απονομή της Δικαιοσύνης, επηρεάζοντας την αθέατη, (αν και πολλές φορές είναι διαπιστώσιμη στις Δικαστικές αποφάσεις), πλευρά του ψυχολογικού τομέα του κρίνοντος. Το στερεότυπο δηλ. οδηγεί σε "προερμηνευτικές και προδικαστικές επιλογές", με τις οποίες συχνά (συνειδητά ή ασυνείδητα) ευθυγραμμίζεται η Δικαστική-απονεμητική λογική.

αποδοχής παράστασης πολιτικής αγωγής του φερομένου ως θύματος. Το γράμμα, όμως, και το πνεύμα του νόμου, (δηλ. των παραπάνω διατάξεων), παρέχουν περιθώρια παράστασης πολιτικής αγωγής; Συμβαδίζει με την δογματική και συστηματική λογική αλλά και τις αρχές του Ποινικού μας Δικαίου πολιτική αγωγή στην προκειμένη περίπτωση; Η μήπως η "εικόνα", την οποία έχει η κοινωνία για τα συγκεκριμένα εγκλήματα, (βαρύγδουπα τουλάχιστον όσον αφορά τον τίτλο και συνεπώς καταταγμένα στη "μαύρη κοινωνική λίστα"), "απαιτεί", (συνεπικουρούμενη και από μια κεκτημένη ταχύτητα οίκτου προς τα θεωρούμενα πιθανά θύματα των συγκεκριμένων εγκλημάτων), παράσταση πολιτικής αγωγής;

Τόσο το άρθρο 186 του ΠΚ, που αφορά την "Πρόκληση και προσφορά για την εκτέλεση κακουργήματος ή πλημμελήματος", όσο και το άρθρο 187 του ΠΚ "Σύσταση και συμμορία", είναι ενταγμένα στο έκτο κεφάλαιο του ΠΚ, κάτω από τον χαρακτηριστικό τίτλο "Επιβουλή της Δημόσιας Τάξης". Ήδη το στοιχείο αυτό μας παρέχει μια πρώτη γεύση των νομοθετικών προθέσεων και επιδιώξεων.

Στην Αιτιολογική έκθεση (1929/1933)² εισαγωγή των εγκλημάτων του ως άνω κεφαλαίου του ΠΚ, σημειώνονται τα εξής άκρως χαρακτηριστικά: "Τα εν τω κεφαλαίω τούτω αδικήματα κοινόν και προέχον γνώρισμα έχουσι την κατά της δημοσίας τάξεως επιβουλήν. Το στοιχείον τούτο ευρίσκεται βεβαίως εν παντί αδικήματι, εν τούτοις τα άλλα αδικήματα, εκτός των περιών νύν ο λόγος, αποτελούσιν άμα διαπραχθώσιν τετελεσμένην προσβολήν παραβιάζοντα ευθέως δικαίωμα τι είτε φυσικού προσώπου, είτε της πολιτείας, είτε ετέρου τινός νομικού προσώπου, τα ήδη όμως υπό συζήτησιν αδικήματα τελούνται χωρίς εισέτι ουδέν να

² *"Αιτιολογική Έκθεσις του Σχεδίου Ελληνικού Ποινικού Κώδικος"*, έκδοση Εθνικού Τυπογραφείου, 1933, σελ. 305.

παραβιασθή τοιούτον δικαίωμα ενέχουσιν όμως εν εαυτοίς το σπέρμα της παραβιάσεως ταύτης, ήτοι την επιβουλήν".

Η θέση αυτή της Αιτιολογικής επιβεβαιώνεται με τον πλέον πανηγυρικό τρόπο παρακάτω, στην κατ' ιδίαν ανάλυση των εγκλημάτων³. Αναφερόμενοι οι συντάκτες της Αιτιολογικής στην διάταξη του άρθρου 186 σημειώνουν τον κίνδυνο της "εννόμου τάξεως" και δεν ομιλούν καθόλου για φυσικά πρόσωπα. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο στην περίπτωση του άρθρου 187 προβλέπεται η ατιμωρησία των "υπαναχωρούντων εις την σκέψιν οτι συμφέρουσα εις την έννομον τάξιν είνε η δια της ατιμωρησίας ταύτης εξαγορά της εξασφαλίσεως εαυτής" (άποψη, η οποία βρίσκει σύμφωνο και τον Κ. Κωνσταντινίδη)⁴.

Δεν λαμβάνεται δηλ. υπόψιν το συμφέρον φυσικών προσώπων, ούτε συναρτάται η ατιμωρησία του δράστη από τυχόν προσβολή ιδιωτικών συμφερόντων, ακριβώς διότι ο σκοπός της διάταξης στοχεύει μόνον στην προστασία της αυθεντίας του κύρους και στη μη κατάλυση της ειρήνευσης της Δημόσιας Τάξης (ως εννόμου αγαθού)⁵.

Την (αυτονόητη) σαφή θέση της Αιτιολογικής στηρίζει η άποψη των Α.Τούση-Α.Γεωργίου⁶, οι οποίοι αναφερόμενοι στο προστατευόμενο έννομο αγαθό από τη διάταξη του άρθρου 186 σημειώνουν (επικαλούμενοι και την άποψη του Frank) ότι "η πράξις στρέφεται κατά της εννόμου τάξεως και ουχί κατά του

³ βλ. *ό.π. άρθρα 154-156.*

⁴ *"Σύστασις και Συμμορία", 1978, σελ. 158-159*

⁵ *περί συμφέροντος της Πολιτείας ομιλεί και ο Κ. Κωστής, με αφορμή την δυνατότητα ατιμωρησίας του ενόχου (παράγραφος 3 του 186 και του 187) "Ερμηνεία του εν Ελλάδι ισχύοντος Ποινικού Νόμου", εκδόσεις Δ.Π. Δημητράκου, έκδοση 4η, 1ος τόμος, σελ. 265.*

⁶ *"Ποινικός Κώδιξ", εκδόσεις Δ. Τζάκα, 1967, εκδ. Γ, σελ. 504 και 506.*

προσώπου κατά του οποίου ήθελεν απευθυνθή το αδίκημα εάν εξετελείτο, όθεν θεωρείται τετελεσμένη και αν η πρόκλησις ή η προσφορά έμειναν άνευ αποτελέσματος". Σε σχέση δε με το άρθρο 187 σημειώνεται ότι αυτό αφορά μόνον "το συμφέρον του κράτους να εξασφαλίζη την δημοσίαν τάξιν (δημοσίαν έννομον τάξιν και ασφάλειαν) καθ'εαυτήν έναντι ενώσεων ατόμων σκοπούντων εις διάπραξιν εγκλημάτων" και "επιβουλευομένων την δημοσίαν τάξιν"⁷. Τόσο δε η Ιταλική έννομη τάξη όσο και οι αντίστοιχες Γαλλική και Γερμανική επικαλούνται τη Δημόσια Τάξη και ειρήνη για την θεμελίωση της αναγκαιότητας ύπαρξης των συναφών διάταξεων⁸.

Με την θέση αυτή συντάσσεται και ο Α. Στάϊκος⁹, ο οποίος σημειώνει με αφορμή το άρθρο 186, ότι η παραβίαση του συνιστά "προσβολήν του κύρους, της ισχύος και της αυθεντίας των νόμων και κίνδυνον της εννόμου τάξεως". Το πρωταρχικά πολιτειακό-κρατικό στίγμα του εννόμου αγαθού "δημόσια τάξη" επισημαίνει η Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι¹⁰ και ο Λ. Μαργαρίτης σε εκτενείς παρατηρήσεις του¹¹. Την αυτή άποψη έχει και ο Ι. Μανωλεδάκης, ο οποίος κατατάσσει το έγκλημα του 187 σε "εκείνα που προσβάλλουν τη δημοσία τάξη ως

⁷ βλ. σχετικά και απόφαση ΑΠ 268/1961, Ποινικά Χρονικά ΙΑ (1961), σελ. 5

⁸ βλ. Κ. Κωνσταντινίδη ό.π. σελ. 27 και 34-35.

⁹ "Επίτομος ερμηνεία Ελληνικού Ποινικού Κώδικος", τόμος Β, ειδικόν μέρος, εκδόσεις Μ. Φραγκούλη, 1955, σελ. 326.

¹⁰ "Κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα", εκδόσεις Σάκκουλα, 1990, σ. 47.

¹¹ στον Αρμενόπουλο, 1979, σελ. 1053, με αφορμή το Βούλευμα του Συμπληρωματικού 45/1979.

πολιτειακό-κρατικό αγαθό¹² και το έγκλημα του 186 το θεωρεί ως γενική διάταξη, η οποία θα έπρεπε να περιληφθεί στο Γενικό Μέρος του ΠΚ¹³, θέση την οποία υιοθετεί και ο Κ. Κωνσταντινίδης¹⁴. Και αυτό είναι ακριβές αφού με το άρθρο 186 ΠΚ έχει αναχθεί σε αυτοτελές έγκλημα η απόπειρα ηθικής αυτουργίας¹⁵. Ο Ι. Μανωλεδάκης αφιερώνει, όμως, και σημαντικό τμήμα, ειδικής μονογραφίας του σχετικής με το θέμα¹⁶, στην επισήμανση ότι η διάταξη του 186 ΠΚ συνιστά νομικό ατόπημα και ρωγμή στην δογματική των περί συμμετοχής διατάξεων του ΠΚ¹⁷. Την άποψη αυτή εκφράζει και ο Α. Κωστάρας¹⁸, ο οποίος προτείνει είτε να καταργηθεί

¹² θέση την οποία υπογραμμίζει στην μονογραφία του ο Κ. Κωνσταντινίδης, βλ. ό.π., σελ. 83, ο οποίος επισημαίνει ότι η "συμμορία αυτή καθ' εαυτήν, προσβάλλει ΜΟΝΟΝ το έννομον αγαθόν της δημοσίας τάξεως".

¹³ "Επιβουλή της δημόσιας τάξης", εκδόσεις Σάκκουλα, 1990, σελ. 26 και σελ. 28.

¹⁴ ο οποίος αναφερόμενος στην διάταξη του 186 σημειώνει ότι "αποτελεί γενικήν διάταξιν αναχθείσαν αστόχως εις αυτοτελές έγκλημα", βλ. σχετικά ό.π. σελ. 15-16. Βλ. επίσης ενδεικτικά και σελ. 40 και 83.

¹⁵ πράγμα το οποίο έχει αναγνωριστεί στην Γερμανία και έχει καταγραφεί στο γενικό μέρος στην παραγρ. 30 του αντίστοιχου Ποινικού κώδικα, στα κεφάλαια συμμετοχής και απόπειρας. Στην ουσία ο συντάκτης του Ελληνικού ΠΚ είχε αντιγράψει την, προϊσχύσασα της παραγρ. 30, διάταξη 49^a StGB και, από γενική στον Γερμανικό ΠΚ, την μετέτρεψε σε ειδική.

¹⁶ βλ. "Πρόκλησις και προσφορά εις τέλεσιν κακουργήματος ή πλημμελήματος", 1961, σελ. 11 επόμε.

¹⁷ βλ. "Πρόκλησις...", σελ. 32 επόμε.

¹⁸ "Χρήση και κατάχρηση μιας αυθεντίας", στην ΜΝΗΜΗ, Γάφου, Χωραφά, Γαρδία, εκδόσεις Σάκκουλα, 1986, σελ. 97 επόμε., Β τόμου.

η διάταξη του 186 είτε να μεταφερθεί στο Γενικό Μέρος σαν κατ' εξαίρεση τιμωρία της απόπειρας ηθικής αυτουργίας. Ο Ι. Μανωλεδάκης, με αφορμή το προστατευόμενο από το άρθρο 186 ΠΚ έννομο αγαθό, σημειώνει, μάλιστα¹⁹, ότι η ένταξη του 186 στο κεφάλαιο περί προστασίας της δημόσιας τάξης, αποτέλεσε λύση ανάγκης για τον νομοθέτη, αφού η συγκεκριμένη διάταξη "αναγομένη πράγματι εις γενικήν εγκληματικήν εκδήλωσιν προσβάλλει εξ ίσου άπαντα τα έννομα αγαθά και ουδέν τούτων ιδιαίτερος". Με τη θέση αυτή συντάσσεται και ο Κ. Σταμάτης²⁰, ο οποίος παρατηρεί ότι "το υπο του 186 Π.Κ. προβλεπόμενον έγκλημα, δεν είναι γνήσιον έγκλημα επιβουλής της δημοσίας τάξεως αλλά μάλλον μορφή τις ιδιορρύθμου συμμετοχής επί παντός κακουργήματος, (σήμερα και πλημμελήματος, μετά την σχετική προσθήκη, με το ν.δ. 861/1971).

Ποινική διάταξη, όμως, στερούμενη εννόμου αγαθού, (στο οποίο αναφέρεται και προστατεύει), και για τον λόγο αυτό χαρακτηριζόμενη ως γενικής μορφής, κάθε άλλο παρά δικαιολογεί παράσταση πολιτικής αγωγής. Αφού δεν τίγεται καν κάποιο συγκεκριμένο έννομο αγαθό, πως μπορεί να υπάρξει θιγόμενος;

Με την παρατήρηση αυτή συναρτάται και το επόμενο επιχείρημα. Αφού η ηθική αυτουργία δανείζεται το αξιόποινο από ξένη πράξη²¹, τίθεται το ερώτημα πως η απόπειρα ηθικής αυτουργίας μπορεί να θεωρηθεί αξιόποινος, όταν λείπει η ίδια η πράξη; Ενώ δηλ. για την "τετελεσμένην", (κατά την επιτυχή έκφραση του Ι.

¹⁹ "Πρόκλησις...", σελ. 26.

²⁰ "Η συρροή ποινικών νόμων εν γένει και η μη τιμωρητή προτέρα ή υστέρα πράξις", εκδόσεις Αφοι Π. Σάκκουλα, 1994, σελ. 154.

²¹ βλ. έτσι Liszt "Lehrbuch des deutschen Strafrechts", σελ. 305, "δεν φέρει εν εαυτή τον λόγον του αξιοποιίνου αλλά δανείζεται το αξιοποιίνον αυτής εκ της ξένης ταύτης πράξεως" (μετάφραση Κ. Κυπριάδου, 1900).

Μανωλεδάκη),²² ηθική αυτουργία απαιτείται να έχει προκληθεί η απόφαση της πράξης, (που τελέστηκε ή έγινε απόπειρα τέλεσης της),²³ στην περίπτωση του 186 αρκεί η πρόκληση χωρίς να απαιτείται ευδοκίμηση της. Συνεπώς η νομοθετική παρέμβαση, με την εισαγωγή του 186, (η οποία αποτελεί εξαίρεση του ποινικού μας δόγματος), δεν αναιρεί την έλλειψη πράξης, (όπως αυτή ορίζεται στον ΠΚ), στην οποία να αναφέρεται (εξαρτώμενη) η απόπειρα ηθικής αυτουργίας. Στην προκειμένη περίπτωση το αξιόποιο του προκαλούντος παράγεται από μόνη την πρόκληση²⁴ και κατά συνέπεια το "ορισμένο" κακούργημα ή πλημμέλημα, (σύμφωνα με την διατύπωση του άρθρου 186), βρίσκεται στην σκέψη του προκαλούντος και δεν έχει άμεσα απτή, εμπειρική υπόσταση στον φυσικό κόσμο. Χωρίς πράξη, όμως, δεν μπορεί να τεθεί ζήτημα παθόντος ή ζημιωθέντος, όταν μάλιστα το 186 τιμωρεί την απλή έκφραση εγκληματικού φρονήματος και όχι "συγκεκριμένην προσβολήν ή απόπειραν προσβολής εννόμου τινός αγαθού"²⁵.

Η αφηρημένη νομική κατασκευή του 186 κάθε άλλο παρά επιτρέπει συζήτηση για παράσταση πολιτικής αγωγής. Αξίζει να αναφερθεί η σχετική επισήμανση της ίδιας της Αιτιολογικής Έκθεσης²⁶, η οποία αναφερόμενη στη διάταξη του 186 την χαρακτηρίζει ως διάταξη ατυχή "από πολλών απόψεων".

²² "Πρόκλησις...", σελ. 32.

²³ λόγω του παρακολουθηματικού χαρακτήρα της ηθικής αυτουργίας, βλ. σχετικά και Γ. Α. Μαγκάκη "Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος", εκδόσεις Παπαζήση, β' έκδοση, 1981, σελ. 409.

²⁴ βλ. σχετικά Ι. Μανωλεδάκη "Πρόκλησις...", σελ. 41.

²⁵ βλ. έτσι Ι. Μανωλεδάκης "Πρόκλησις...", σελ. 41.

²⁶ βλ. ό.π., σελ. 306.

Γενική διάταξη, οργανικά ανήκουσα στο Γενικό Μέρος του ΠΚ, συνιστά, βέβαια, και η σύσταση, η οποία αποτελεί στην ουσία προπαρασκευαστική πράξη και η οποία έχει αναχθεί σε ιδιώνυμο έγκλημα. "Η εις το έγκλημα της συστάσεως αναχθείσα συμπεριφορά δεν στρέφεται κατά συγκεκριμένου εννόμου αγαθού, αλλά προσβάλλει εξ ίσου άπαντα τα έννομα αγαθά. Παρά ταύτα η δημοσία τάξις ως συγκεκριμένον έννομον αγαθόν προστατευόμενον υπό του Ποινικού Κώδικος εταυτίσθη, ουχί ορθώς, προς την έννομον τάξιν, την οποίαν προσβάλλουν όλαι ανεξαιρέτως οι αδικοπραγίαι και ούτως εθεωρήθη ότι και υπο του εγκλήματος της συστάσεως πλήττεται η δημοσία τάξις".²⁷

Ο Κ. Σταμάτης²⁸ χαρακτηρίζει τόσο τη σύσταση όσο και τη συμμορία ως "κατ' ουσίαν προπαρασκευαστικές πράξεις", οι οποίες "ανήχθησαν υπο του νομοθέτου εις ιδιώνυμα εγκλήματα". Κατά συνέπεια και η διάταξη του 187 συνιστά γενική μορφής διάταξη.

Συναφής με το προηγούμενο επιχείρημα είναι και η επόμενη παρατήρηση. Οι διατάξεις των άρθρων 186 και 187 του ΠΚ αφορούν και ρυθμίζουν την εγκληματικότητα σε ένα πρώιμο στάδιο, ("προπαρασκευαστικών ενεργειών"), το οποίο αποτελεί αφετηρία για υλοποίηση άλλων εγκλημάτων. Ειδικότερα η διάταξη του 187, (τόσο η σύσταση, όσο και η συμμορία), συνιστά προπαρασκευαστική πράξη

²⁷ βλ. έτσι Κ. Κωνσταντινίδης, ό.π. σελ. 16 αλλά και σελ. 69 και 81, όπου σημειώνεται ότι "το γεγονός ότι εφ'ωρισμένων εγκλημάτων δεν δύναται να νοηθή σύστασις, (π.χ. πταισμάτων, εγκλημάτων εξ'αμελείας, εγκλημάτων εκ του αποτελέσματος χαρακτηριζόμενα, κλπ.) δεν αναιρεί την φύσιν της διατάξεως ως γενικής".

²⁸ βλ. ό.π., σελ. 159. Βλ. επίσης την απόφαση ΑΠ 211/1970, Ποινικά Χρονικά Κ (1970), σελ. 442, η οποία συντάσσεται με την άποψη Σταμάτη, ότι δηλ. η σύσταση και η συμμορία είναι εγκλήματα προπαρασκευής.

και "προστάδιον του σκοπούμενου ωρισμένου εγκλήματος".²⁹ Όταν η δράση εξαντλείται στο πρώτο στάδιο, (πράγμα που συνιστά μια μορφή τιμώρησης του φρονήματος, όπως προαναφέρθηκε, και γιαυτό οι σχετικές διατάξεις είναι και εκτεθειμένες σε ενστάσεις), δια-κινδυνεύει, όπως είναι αυτονόητο, μόνον η Δημόσια Τάξη. Μόνον τυχόν υλοποίηση των συμφωνηθέντων ή των προκληθέντων μπορεί να θίξει άμεσα πλέον κάποιο φυσικό πρόσωπο. Μόνον δηλ. σε περίπτωση κατά την οποία ήθελε τελεσθεί το "προκληθέν" (186) ή το "συμφωνηθέν" (187) έγκλημα θα μπορούσε να τεθεί ζήτημα παράστασης πολιτικής αγωγής και φυσικά, υπο την αυτονόητη αίρεση, ότι αυτή θα είναι δυνατή, (και θα αφορά), στο δεύτερο αυτό έγκλημα. Συνεπώς σε ένα δεύτερο επίπεδο-στάδιο, όπου τα εγκλήματα των διατάξεων 186 και 187 οδηγούν σε τέλεση νέων εγκλημάτων, μπορεί να υπάρξει ζήτημα ευθείας συν(μ)-προσβολής ιδιωτικών συμφερόντων.

Άλλωστε de lege lata είναι προφανές ότι το νομικό αντικείμενο³⁰ των διατάξεων του 186, (με την ένσταση ότι πρόκειται περί γενικής διάταξης), και του 187, (επίσης με την ένσταση ότι πρόκειται στην ουσία περί γενικών διατάξεων),³¹ δεν επιτρέπει σκέψεις για προσβολή ιδιωτικού συμφέροντος, (ούτε άλλωστε έχουν

²⁹ βλ. έτσι Κ. Κωνσταντινίδης ό.π. σελ. 70, 96, Κ. Σταμάτης "Γενικάί αρχαί της φαινομένης συρροής εγκλημάτων και ιδίως της κατ' ιδέαν", 1972, σελ. 167. Βλ. επίσης Α. Μπουρόπουλου "Ερμηνεία Ποινικού Κώδικος", τόμος Β, εκδόσεις Αφοι Π. Σάκκουλα, σελ. 156, ο οποίος χαρακτηρίζει τη συμμορία ως πράξη "καθαρώς προπαρασκευαστική".

³⁰ βλ. για το ειδικότερο περιεχόμενο του όρου "Δημόσια Τάξη" αναλυτικά Ι. Μανωλεδάκη "Επιβουλή...", σελ. 18.

³¹ στον προϊσχύσαντα Ποινικό Νόμο η σύσταση και η συμμορία αποτελούσαν μορφές συμμετοχής, βλ. σχετικά και Δ. Καρανίκα "Εγχειρίδιον Ποινικού Δικαίου", τόμος β, ειδικό μέρος, εκδόσεις "Το Νομικόν" Ν. Σάκκουλα, 1954, σελ. 199.

τυποποιημένο στην αντικειμενική τους υπόσταση υλικό αντικείμενο). Το γεγονός ότι κάθε περίπτωση προσβολής της Δημόσιας Τάξης, (ή π.χ. και της Πολιτειακής Εξουσίας) έχει δυσμενείς αντανακλαστικές συνέπειες για ορισμένα ιδιωτικά συμφέροντα δεν συνεπάγεται δυνατότητα παράστασης πολιτικής αγωγής ούτε παρακάμπτεται ο άμεσος και προφανής σκοπός των ως άνω διατάξεων. Εκτός αν ήθελε θεωρηθεί ότι σύμπασα η κοινωνία υφίσταται άμεση ζημία από κάθε "σύσταση και συμμορία" και αναγνωρίζονταν δικαίωμα σε κάθε πολίτη να παρίσταται για την ικανοποίηση του λαϊκού αισθήματος, ("λαϊκή έγκληση" και αντιστοίχου είδους πολιτική αγωγή).

Ύστερα κατά το άρθρο 63 ΚΠοινΔικ παράσταση πολιτικής αγωγής επιτρέπεται μόνον από τους έχοντες το δικαίωμα σύμφωνα με τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα. Νομιμοποιούνται δηλ. ενεργητικά για την άσκηση της οι ΑΜΕΣΑ παθόντες και ζημιωθέντες από την αξιόποινη πράξη "ουχί δε και ο εμμέσως τυχόν ζημιούμενος".³² Χαρακτηριστικός δε είναι ο ορισμός που δόθηκε από τη νομολογία³³ στην έννοια της αμεσότητας, σύμφωνα με τον οποίο συντρέχει άμεσος ζημία "όταν η παράβασις της ποινικής διατάξεως επιφέρει προσβολήν εις ωρισμένον δικαίωμα του προσώπου ή συμφέρον αυτού προστατευόμενον υπο της παραβιασθείσης διατάξεως". Όπως δε γίνεται δεκτό τόσο στη Γαλλική όσο και στην Ιταλική επιστήμη³⁴ με την έννοια του "αμέσου" αποτελέσματος υποδηλώνεται τόσο η ανάγκη ύπαρξης αιτιώδους συνδέσμου όσο και η μη παρεμβολή άλλης

³² βλ. σχετικά Δ. Ιακώβου "Η πολιτική αγωγή εις την ποινικήν δίκην", εκδόσεις Α. Σάκκουλα, 1993, σελ. 108.

³³ ειδικά στις δίκες περί εσχάτης προδοσίας, βλ. σχετικά Α. Ψαρούδα-Μπενάκη "Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη", εκδόσεις Αφοι Σάκκουλα, 1982, σελ. 71.

³⁴ βλ. Α. Ψαρούδα-Μπενάκη ό.π., σελ. 61.

νομικής ή φυσικής αιτίας, χωρίς την συμβολή της οποίας δεν θα προκαλούνταν η ζημία. Όμως στην προκειμένη περίπτωση η πιθανή ζημία μπορεί να επέλθει μόνον μετά την παρεμβολή του "προκληθέντος" ή "αποφασισθέντος" εγκλήματος και φυσικά θα αφορά (αν αφορά) αυτό το τελευταίο.

Ποιό, άλλωστε, ορισμένο και ειδικό, (διότι αόριστα και γενικά κάθε ποινική διάταξη συμβάλλει στην προστασία πολλών γενικών συμφερόντων, όπως στην διατήρηση της ειρήνης, στην εμπέδωση κλίματος κοινωνικής συνεργασίας, στην ύπαρξη αισθήματος ασφάλειας στην κοινωνία κλπ.), δικαίωμα του προσώπου προστατεύουν οι ως άνω διατάξεις; Ο Δ. Καρανίκας³⁵ τονίζει ότι το ΣΤ κεφάλαιο, όπου είναι ενταγμένα τα δυο παραπάνω αδικήματα, αποσκοπεί "εις την προστασίαν του εννόμου αγαθού της ειρήνης του λαού, της αντικειμενικής εσωτερικής κατάστασης". Η κοινωνική ευταξία και η κοινωνική ειρήνη δεν συναρτώνται, όμως, με κάποιο ατομικό-προσωπικό δικαίωμα, αλλά αναφέρονται στην ολότητα των κοινωνιών μιας Πολιτείας. Η λογική οφείλει να αποτελεί την λυδία λίθο κάθε νομικής κατασκευής.

Άλλωστε ΑΜΕΣΑ παθόντες και ζημιωθέντες από την τέλεση των εγκλημάτων των άρθρων 186 και 187 ΠΚ δεν υφίστανται και σύμφωνα με την απλή λογική. Τα συγκεκριμένα εγκλήματα είναι αφηρημένης διακινδύνευσης.³⁶ Ποιό, λοιπόν, φυσικό πρόσωπο μπορεί να χαρακτηριστεί ως άμεσα παθών και σε τι θα συνίσταται ο συγκεκριμένα "αφηρημένος" κίνδυνος; Η αφηρημένη διακινδύνευση του δεν έχει ποτέ υλικό αντίκρουσμα αφού (μόνη) η παραβίαση των διατάξεων 186 και 187 ΠΚ δεν συνεπάγεται άμεση, ορατή βλάβη, προσβολή των συμφερόντων του, εμπειρικά αντιληπτή. Ειδικά, μάλιστα, στην περίπτωση της συμμορίας ο

³⁵ *Βλ. ό.π. σελ. 191.*

³⁶ *Βλ. έτσι Ι. Μανωλεδάκης «Επιβουλή...», σελ. 123.*

"υφιστάμενος κίνδυνος κατά των λοιπών εννόμων αγαθών (ζωής, περιουσίας κλπ) είναι έμμεσος και παντελώς αφηρημένος".³⁷

Μόνο σε περίπτωση τέλεσης του "προκληθέντος ή αποφασισθέντος" εγκλήματος μπορεί να τεθεί ζήτημα πολιτικής αγωγής. Τότε δηλ. έχουμε προσβολή, (αν φυσικά και αυτό το έγκλημα δικαιολογεί παράσταση πολιτικής αγωγής), ιδιωτικού συμφέροντος, όταν την κατάσταση του εντελώς αόριστου, γενικού και αφηρημένου κινδύνου διαδέχεται η άμεση βλάβη και προσωπικού αγαθού. Παραδείγματος χάριν στην περίπτωση που έχει "προκληθεί" ή "αποφασιστεί" η αρπαγή ενός συγκεκριμένου ατόμου, αφενός μεν αυτή δεν είναι βέβαιη (νομοτελειακά) αφετέρου δε σε τι συνίσταται η άμεση ζημία του υποψηφίου, (πριν την τέλεση και του δευτέρου εγκλήματος, δηλ. της αρπαγής), θύματος; Τυχόν αναγνώριση δικαιώματος παράστασης πολιτικής αγωγής στην προκειμένη περίπτωση συνεπάγεται ανάλογο δικαίωμα σε όλα τα εγκλήματα του ΠΚ. Στην Αιτιολογική Έκθεση, μάλιστα, το πρόβλημα του κινδύνου,³⁸ στην περίπτωση του 186, τίθεται σε σχέση με το εξής λογικό διάγραμμα: η "εκδήλωσις θελήσεως προς διάπραξιν αδικήματος" οδηγεί στην "επενέργεια επι της βουλήσεως ετέρου προσώπου", η οποία αποτελεί "πειρασμόν επιφέροντα την παρεκτροπήν προσώπων, άτινα δεν θα παρέβαινον τον Ποινικόν Νόμον, άνευ της τοιαύτης ψυχικής τονώσεως". Και ως κατάληξη αυτής της λογικής πορείας και δικαιολόγηση της αναγκαιότητας της διάταξης, σημειώνονται στην Αιτιολογική τα εξής άκρως χαρακτηριστικά: "ούτος είναι ο κίνδυνος εκ των ενεργειών τούτων δυνάμενος να προκύψη". Συνεπώς ο κίνδυνος είναι η πιθανότητα παρεκτροπής προσώπων, τα οποία σε διαφορετική περίπτωση, χωρίς δηλ. πίεση και εξώθηση από άλλον, δεν θα εγκληματούσαν. Η έννοια αυτή του κινδύνου δεν έχει

³⁷ βλ. έτσι Κ. Κωνσταντινίδης, *ό.π.* σελ. 43.

³⁸ βλ. *ό.π.*, σελ. 307.

καμία σχέση, φυσικά, με τον πιθανό κίνδυνο για τρίτο πρόσωπο, που θα μπορούσε να υποστεί τα αποτελέσματα του εγκλήματος. Ο κίνδυνος αυτός, λοιπόν, όπως περιγράφεται στην Αιτιολογική Έκθεση, δεν αποτελεί λόγο για παράσταση πολιτικής αγωγής.

Η μόνη συστηματική προσπάθεια εξέτασης του θέματος, σχετικά με την δυνατότητα παράστασης πολιτικής αγωγής, έγινε από την Α. Ψαρούδα-Μπενάκη. Ενώ, λοιπόν, αρχικά σημειώνει,³⁹ αναφερόμενη στο προστατευόμενο έννομο αγαθό, ότι οι "διατάξεις αυτές έχουν ως κύριο και άμεσο σκοπό την προστασία του γενικού συμφέροντος, ενώ η προστασία του ιδιωτικού συμφέροντος μόνον ως έμμεση συνέπεια από την αποτελεσματικότητα επιβολής της κρατικής βουλήσεως μπορεί να προκύψει", στην συνέχεια αμέσως παρακάτω⁴⁰ ισχυρίζεται (σε μια προφανή αντίφαση) ότι "ο αυστηρός πολιτειακός χαρακτήρας κάμπτεται από τον κοινωνικό χαρακτήρα του προσβαλλομένου εννόμου αγαθού". Παράλληλα, όμως, (με την πρώτη αντίφαση), ανακύπτει το ερώτημα για το περιεχόμενο της έννοιας "κοινωνικός χαρακτήρας" του εννόμου αγαθού (δεύτερη αντίφαση). Αν ο χαρακτήρας του εννόμου αγαθού είναι "κοινωνικός" (και προφανώς όχι ατομικός) παρέχεται περιθώριο παράστασης πολιτικής αγωγής; Η συγγραφέας συνεχίζει επικαλούμενη το επιχείρημα ότι "κάθε πράξη που συνεπάγεται διασάλευση της κοινής ειρήνης, κατά τρόπο ώστε να ματαιώνεται ή να εκτίθεται σε κίνδυνο η απόλαυση ατομικών αγαθών των πολιτών, δημιουργεί αξίωση αποζημιώσεως η χρηματικής ικανοποίησεως, υπέρ εκείνων που υφίστανται τις παραπάνω προσβολές" και κατά συνέπεια πρέπει "να γίνει δεκτό, ότι χωρεί παράσταση πολιτικής αγωγής στην περίπτωση του 186... και 187...".

³⁹ *ό.π., σελ. 101.*

⁴⁰ *ό.π., σελ. 103.*

Όμως και στην περίπτωση της εσχάτης προδοσίας (άρθρο 134 ΠΚ) και προδοσίας της χώρας (άρθρα 138, 139, 140 ΠΚ κλπ.) εκτίθεται σε κίνδυνο η απόλαυση ατομικών αγαθών, επιτρέπεται παράσταση πολιτικής αγωγής; Όχι απαντά η συγγραφέας.⁴¹ Και στην περίπτωση διατάραξης της κοινής ειρήνης με διέγερση του λαού σε διχόνοια (άρθρο 192 ΠΚ) διασαλεύεται η κοινή ειρήνη, (στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος), και συνεπώς, αν δεν ματαιώνεται εκτίθεται σε κίνδυνο η απόλαυση ατομικών αγαθών, επιτρέπεται παράσταση πολιτική αγωγής; Όχι απαντά η συγγραφέας.⁴² Και ποιά συγκεκριμένα, ειδικά (όχι γενικά), ατομικά αγαθά των πολιτών (και η απόλαυση τους) εκτίθενται σε κίνδυνο από τα άρθρα 186 και 187 του ΠΚ;

Οι απόψεις της Α. Ψαρούδα-Μπενάκη είναι εκτεθειμένες σε αντιρρήσεις και για ένα ακόμη λόγο. Η υιοθέτηση και η προβολή τους γίνεται κατά τρόπο δογματικό (αξιωματικό). Δεν στηρίζονται σε κάποιο γενικής εφαρμογής κριτήριο διάκρισης των περιπτώσεων, που επιτρέπεται, κα των περιπτώσεων, που δεν είναι δυνατή, η παράσταση πολιτικής αγωγής. Αν ως σημείο αναφοράς λαμβάνεται ο "προστατευτικός σκοπός των ποινικών διατάξεων"⁴³ τότε ανακύπτει το ερώτημα γιατί η προσέγγιση των σχετικών διατάξεων δεν στηρίχθηκε στην προσπάθεια διάγνωσης (και καταγραφής) είτε της νομοθετικής βούλησης είτε του (ευρύτερου) σκοπού του κανόνα δικαίου αλλά στην δογματική σκέψη-κατασκευή ότι στην προκειμένη περίπτωση είτε ματαιώνεται είτε εκτίθεται σε κίνδυνο η απόλαυση ατομικών αγαθών των πολιτών. Ο προστατευτικός σκοπός του κανόνα δικαίου, λοιπόν, όπως αυτός προκύπτει από την αναφορά στην Αιτιολογική Έκθεση, στα

⁴¹ *ό.π., σελ. 99-100.*

⁴² *ό.π., σελ. 104.*

⁴³ *βλ. Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π. σελ. 84.*

υπόλοιπα κείμενα της θεωρίας και στην νομολογία, δεν επιτρέπει σε καμία από τις δυο περιπτώσεις παράσταση πολιτικής αγωγής.

Συμπερασματικά και φυσικά στα πλαίσια του παρόντος σύντομου, (με ότι αυτονόητο συνεπάγεται), σημειώματος, όπου το πρακτικό αποτέλεσμα-λύση είναι εκ των πραγμάτων το σκοπούμενο, τόσο η φύση του εννόμου αγαθού όσο και η ίδια η νομική φύση του εγκλήματος (προπαρασκευαστικές πράξεις) στην περίπτωση του άρθρου 187 ΠΚ αποκλείουν τη δυνατότητα παράστασης πολιτικής αγωγής, (δεν υφίσταται καν χώρος νοηματικής συνύπαρξης). Στην περίπτωση του 186 τόσο η ένταξη του στο κεφάλαιο "Επιβουλή της Δημόσιας Τάξης" όσο και το γενικό περιεχόμενο του, (τμήμα ουσιαστικά του Γενικού Μέρους του ΠΚ), δεν επιτρέπουν παράσταση πολιτικής αγωγής.⁴⁴ "Στα εγκλήματα κατά του κράτους, που περιγράφονται στα άρθρα 134-197 του ΠΚ, προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι η κρατική εξουσία στις διάφορες εκφάνσεις της, άμεσος δηλ. και προφανής σκοπός είναι, κυρίως, η προστασία του γενικού συμφέροντος. Για τον λόγο αυτό τυχόν προσβολή και ιδιωτικών συμφερόντων εμφανίζεται ως έμμεση συνέπεια των πράξεων αυτών, η οποία δεν θεμελιώνει δικαίωμα αποζημίωσης ή χρηματικής ικανοποίησης".⁴⁵ Η ικανοποίηση, της όποιας "ζημίας" φυσικών προσώπων

⁴⁴ ο Ι. Μανωλεδάκης ~Επιβουλή...", σελ. 271, σημειώνει με αφορμή το 186 "διαβάζοντας τις αιτιολογίες (της Αιτιολογικής) διαπιστώνει κανείς πως κατά μείζονα λόγο κάθε ηθική αυτουργία θα έπρεπε να ανάγεται ... σε έγκλημα επιβουλής της δημόσιας τάξης, και πως η προσβολή της αυθεντίας των νόμων και ο κίνδυνος της έννομης τάξης, όταν δεν έχουν συγκεκριμένο και σαφές περιεχόμενο προσβολής συγκεκριμένων και εμπειρικά προσδιορισμένων εννόμων αγαθών, μπορούν να αποτελέσουν την πρόφαση για την επέκταση της ποινικής καταστολής από το χώρο των επιβλαβών αποτελεσμάτων στο χώρο των φραστικών προσβολών και παραπέρα στο χώρο ουσιαστικά του φρονήματος".

⁴⁵ βλ. έτσι απόφαση ΠλημΑθηνών 4664/1995, Ποινικά Χρονικά ΜΣΤ (1995), σελ. 298.

προκαλείται με την τέλεση των εγκλημάτων, των προβλεπομένων στα άρθρα 186 και 187, εμπεριέχεται στην (γενική) ποινική αξίωση, (κατά των δραστών), της Πολιτείας.

ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ Θ. ΚΟΝΤΑΞΗΣ

ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ

ΔΙΔΑΚΤΩΡ ΝΟΜΙΚΗΣ